

چالش‌ها و چشم‌اندازهای قاچاق کالا

روح... لشنی پارسا*

چکیده

جرایم اقتصادی از مهمترین و پیچیده‌ترین جرایم به شمار می‌روند. در این میان قاچاق کالا به عنوان هسته اصلی جرایم اقتصادی نقشی اساسی در گسترش ناامنی اقتصادی، اجتماعی، اخلاقی و... در کشور ایفا می‌کند. ریشه‌های اصلی پدیده قاچاق را می‌توان در دو بعد داخلی و خارجی جستجو نمود. مهمترین عوامل داخلی این پدیده عبارتند از: اقتصاد بیمار کشور، عدم وجود قوانین جامع و کلان در امر مبارزه با قاچاق، وجود قوانین سخت گمرکی و وجود فرهنگ مصرفی و وابسته. مهمترین عوامل خارجی این پدیده نیز جهانی شدن اقتصاد، افزایش تولید جهانی و تلاش کشورهای توسعه یافته در کنترل و استمرار وابستگی سایر کشورها می‌باشد. در این میان توجه به چالش‌های اساسی حوزه جرایم اقتصادی و به ویژه قاچاق کالا، مراکز دخیل در این مسئله، چشم‌انداز اولیه (وضعیت موجود) و چشم‌انداز مطلوب نقشی بسیار مهم در مدیریت علمی و صحیح این حوزه داشته و بخش مهمی از مشکلات امنیتی کشور را حل خواهد کرد که در این مقاله به بررسی آنها خواهیم پرداخت.

کلید واژه‌ها

جرم اقتصادی، قاچاق کالا، امنیت، چالش، چشم‌انداز

*. کارشناس ارشد علوم اجتماعی دفتر تحقیقات کاربردی مع ط.ب.ب. ناجا

مقدمه

اگر بخواهیم در حوزه علوم راجع به «جرایم اقتصادی» کندوکاو نماییم، در اولین گام به حوزه اقتصاد خواهیم رسید. هر چند این پدیده مجرمانه بخش‌هایی از علوم اجتماعی، سیاسی، نظامی و... را هم در بر می‌گیرد، لکن جایگاه مناسب مطالعه و بررسی آن در حوزه اقتصاد قرار دارد، به بیانی دیگر جرایم اقتصادی پدیده‌ای چند بعدی است و برای مبارزه با آن باید همه‌ی ساز و کارهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و نهایتاً انتظامی را مورد توجه قرار داد. بخشی از اقتصاد را که دولت به هر دلیلی نمی‌تواند نظارت کامل بر آن ایفا نماید، اقتصاد زیر زمینی نامیده می‌شود، این بخش سیاه، بستر مناسبی برای شکل‌گیری اکثر فعالیت‌های غیر قانونی است که ماهیت اقتصادی دارند.

از ویژگی اقتصاد ایران حجم قابل ملاحظه اقتصاد زیرزمینی آن است، براساس آمار غیررسمی در سالهای ۸۰ و ۸۱ سالانه حدود ۲ تا ۴ میلیارد دلار کالای قاچاق وارد کشور شده است که در حدود ۳ میلیارد دلار فرار سرمایه در پی داشته است.

حجم اقتصاد زیرزمینی هر کشور معمولاً به میزان پیچیدگی سیستم مالیاتی آن، اجبار شهروندان به پرداخت مالیات، شدت مجازات، قابل اجرا بودن مقررات و قوانین اقتصادی و تحمل جامعه در برابر فساد مسئولان و دستگاه‌های اجرایی بستگی دارد.

در قوانین تمامی کشورهای جهان از این پدیده ضد اجتماعی به عنوان عاملی که موجب رکود و اعتدال در سیستم حیات اقتصادی جامعه، می‌شود نام برده شده است. منشأ پیدایش این کنش مجرمانه را باید در کشورهای صنعتی جستجو کرد زیرا آنها پس از دستیابی به انبوه تولید کالا با مشکل بازار مصرف روبرو می‌شوند و کشورهای جهان سوم را به عنوان ابزاری برای رفع این معضل مورد توجه قرار می‌دهند و جرایمی همچون قاچاق را نیز به صورت یک حربه فرهنگی، اقتصادی به خدمت می‌گیرند.

اکنون باید جرایم اقتصادی به ویژه قاچاق کالا را به عنوان یک تجارت غیر قانونی چند ملیتی به حساب آوریم که توسط یک مدیریت تعلیم دیده در سطح بالا با وضعیت پیچیده مالی اداره می‌شود، شبکه‌های مافیایی قاچاق برای افزایش کارایی و قدرت نفوذ و حضور بیشتر در صحنه‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی، هر روزه در حال توسعه ابتکارات مجرمانه و تنوع بخشیدن به کارکردهای خود هستند و در این راه اکثر امکانات فناوری پیشرفته را به خدمت می‌گیرند.

وجود پلیس متمرکز تحت یک فرماندهی واحد می‌تواند مبارزه با جرایم اقتصادی به خصوص قاچاق را در کلیه مبادی شدت بخشد ولی متأسفانه هم اکنون پراکندگی مبارزه در مرزهای تحت فرماندهی نیروی انتظامی و مبارزه در مرزهای گمرکی توسط گمرک، وضعیت نامطلوبی را ایجاد کرده و راه سوء استفاده برای قاچاقچیان فراهم شده است و آنچه این وضعیت را تشدید نموده، نحوه کنترل ورود و خروج کالا در مناطق آزاد، مناطق ویژه اقتصادی، بازارچه‌های مرزی و... است. قاچاقچیان همواره بر اساس شرایط زمانی و مکانی، مناسب‌ترین گزینه را به کار می‌گیرند. لذا دوگانگی یا چندگانگی مدیریت در مبادی و ناهماهنگی بین سازمان‌های ذیربط بعضاً به بی‌نتیجه شدن اقدامات اجرایی منجر می‌شود. بر فرض، اگر تنها در یکی از مبادی یاد شده مبارزه با قاچاق شدت پیدا کند با استفاده از مبادی دیگر این فعالیت تحت الشعاع قرار داده می‌شود.

اهمیت و ضرورت مبارزه با جرائم اقتصادی

«اهمیت مطالعه بحث حاضر در چهار مقوله تکلیف قانونی، اختلال در امنیت اقتصادی، اختلال در امنیت داخلی و محیط اجتماعی- فرهنگی و تهاجم فرهنگی نمود می‌یابد که به طور خلاصه به آنها اشاره می‌شود:

تکلیف قانونی

نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران در راستای فلسفه وجودی خود مسئولیت برقراری نظم، امنیت، تامین آسایش عمومی و فردی و نگهبانی و پاسداری از آن را به عهده دارد و در جهت نیل به این هدف مهم، قانون تاسیس نیروی انتظامی مصوب سال ۱۳۶۹ وظایف متعدد و متنوعی را برای نیروی انتظامی تبیین نموده که از این میان، مبارزه با جرم و جنایت به عنوان مهمترین وظیفه مورد توجه قرار گرفته است. جرایم اقتصادی به عنوان جرایمی که از جهات مختلف، امنیت اجتماعی، اقتصادی، خانوادگی و... را به مخاطره می‌اندازد، مورد توجه خاص قانون‌گذار بوده است.

اختلال در امنیت اقتصادی

در یک فضای سالم و آرام، مردم می‌توانند بدون دغدغه به فعالیت‌های سالم اقتصادی روی آورند و با تلاش و کوشش، کشور را در رسیدن به رشد و توسعه یاری بخشند. ولی این

مسئله به راحتی عملی نمی‌شود و معمولاً موانع عمده‌ای در پیش رو است که یکی از موانع، قاچاق کالا و ارز است. قاچاق کالا و ارز همواره باعث اختلال در بخش‌های اقتصادی کشور شده، تولید و فعالیت مولد را با مخاطره مواجه می‌کند روحیه کار و فرهنگ تولید را در جامعه سست می‌نماید.

اختلال در امنیت داخلی و محیط اجتماعی - فرهنگی

ورود برخی از اقلام قاچاق، همچون سلاح و مهمات باعث اختلال در امنیت کشور می‌شود. سلاح و مهمات و سایر اقلام مفسده‌آور و مخاطره‌انگیز که به صورت غیرقانونی وارد کشور شده و در جهت نامشروع و مجرمانه به کار گرفته می‌شود امنیت عمومی را به مخاطره می‌اندازد. مشروبات الکلی، داروهای توهم‌زا، داروها و لوازم محرک جنسی و... هر کدام عاملی است که امنیت بخشی از جامعه را با اشکال مواجه می‌نماید. حفظ مصالح و امنیت کشور اقتضا می‌کند که جلوی ورود غیرقانونی این کالاها به کشور گرفته شود و با واردکنندگان این کالاها به شدت برخورد شود.

تهاجم فرهنگی

هر چند که قاچاق کالا در مجموع، زمینه‌های هجوم فرهنگی را فراهم می‌سازد ولی موضوع تهاجم فرهنگی در ورود برخی از کالاها، قاچاق کاملاً تجلی می‌یابد. وارد کردن ابزارهای تهاجم فرهنگی، همچون مشروبات الکلی، تجهیزات دریافت از ماهواره، البسه خلاف عرف، کتاب‌ها، جراید و فیلم‌های منحرف کننده، سی‌دی‌های مستهجن، اسپری، کرم، قرص‌های محرک، آلات و ادوات قمار و ... مستقیماً در این مسئله نقش دارد. با وارد شدن این اقلام که به انحای مختلف انجام می‌شود، افراد خصوصاً جوانان را با تهدیدهای جدی مواجه کرده، و از نظر اخلاقی و فرهنگی در معرض انحراف قرار می‌دهد. (شجیعی گیسور، ۱۳۸۶، ص ۲۸-۲۵)

اهداف:

- شناخت چالش‌های اساسی حوزه جرایم اقتصادی (قاچاق کالا، انسان و اسلحه)؛
- شناخت مراکز مسئول در حوزه جرایم اقتصادی (قاچاق کالا، انسان و اسلحه)؛

- بررسی چشم‌انداز اولیه در صورت ادامه روند موجود؛
- بررسی چشم‌انداز مطلوب در حوزه جرایم اقتصادی (قاچاق کالا، انسان و اسلحه)؛
- بررسی اقدامات و راه‌حل‌ها در دو سطح ملی و انتظامی.

سوالات:

- چالش‌های اساسی حوزه جرایم اقتصادی (قاچاق کالا، انسان و اسلحه) کدامند؟
- مراکز مسئول در حوزه جرایم اقتصادی (قاچاق کالا، انسان و اسلحه) کدامند؟
- چشم‌انداز اولیه در صورت ادامه روند موجود کدام است؟
- چشم‌انداز مطلوب در حوزه جرایم اقتصادی (قاچاق کالا، انسان و اسلحه) کدام است؟
- اقدامات و راه‌حل‌ها در دو سطح ملی و انتظامی کدامند؟
- مهمترین واژگان این مقاله کالا و قاچاق هستند که در ادامه مفصلاً به آنها خواهیم پرداخت:

تعریف قاچاق کالا

قاچاق کالا عبارت است از ورود و خروج کالاهای موضوع درآمد دولت (مجاز، مشروط) بدون پرداخت حقوق و عوارض گمرکی و عدم رعایت ضوابط کالاهای ممنوع (ممنوع قانونی، ممنوع توسط دولت) و از قلمرو حاکمیت جمهوری اسلامی ایران که طبق قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز مصوب ۷۴/۲/۱۲ مجمع تشخیص مصلحت نظام، جرم محسوب و برای آن مجازات تعیین شده است. (شادنیا، ۱۳۸۴، ص ۷۵)

انواع قاچاق کالا

- ۱- قاچاق کالای گمرکی؛
- ۲- قاچاق کالای دخانی؛
- ۳- قاچاق ارز، طلا، نقره و مسکوکات و دیگر اجناس؛
- ۴- قاچاق فرآورده‌ها (شیلاتی، جنگلی، نفتی)؛
- ۵- قاچاق اموال تاریخی فرهنگی؛

- ۶- قاچاق اسلحه و مهمات و مواد ناریه؛ وارد کردن و یا صادر کردن اسلحه به مملکت، خرید و فروش و یا حمل و نقل و یا مخفی کردن و یا نگاهداشتن آن در داخل مملکت است.
- ۷- قاچاق پرندگان شکاری و وحوش کمیاب؛
- ۸- قاچاق انسان و اعضاء بدن؛ هرگونه انتقال غیرقانونی یا مبادله انسان برای منافع اقتصادی یا شخصی؛
- ۹- قاچاق دارو؛
- ۱۰- قاچاق ابزار و ادوات غیر اخلاقی؛
- ۱۱- قاچاق محصولات کشاورزی و دامی. (بی نا، ۱۳۷۷، ص ۹)

عوامل تأثیرپذیر و تأثیرگذار بر قاچاق کالا

مهمترین عوامل تأثیرپذیر و تأثیرگذار بر قاچاق کالا عبارتند از: عوامل اقتصادی، جغرافیایی، امنیتی، قانونی و فرهنگی-اجتماعی.

عوامل اقتصادی

- ۱- رشد و گسترش بخش اقتصاد زیر زمینی کشور.
- ۲- سودآوری بسیار بالای قاچاق نسبت به سایر فعالیت‌های اقتصادی و بازرگانی رسمی.
- ۳- افزایش نرخ بیکاری در کشور و ضعف ایجاد فرصت‌های شغلی مولد.
- ۴- عدم تعادل عرضه و تقاضای کالاهای مورد نیاز جامعه.
- ۵- کیفیت پایین بعضی از محصولات داخلی و رقابت ناپذیری آنها با مشابه خارجی.
- ۶- رشد بی‌رویه حجم نقدینگی در کشور و ضعف هدایت به بخش سرمایه‌گذاری جهت اشتغال مولد.
- ۷- عدم کارآیی سیستم توزیع کالا که امکان کنترل را محدود می‌سازد.
- ۸- نقص در سیستم بانکی کشور در زمینه جلوگیری از پول‌شویی وجوه حاصله از جرائم قاچاق.

- ۹- گسترده‌گی دخالت دولت در اقتصاد.
 ۱۰- عمومیت پیدا کردن فقر در لایه‌های مختلف جامعه (فقر به معنای نابرابری درآمدها و هزینه‌ها) و ایجاد نابرابری‌های فاحش وضعیت مالی برخی از افراد.

عوامل جغرافیایی

- ۱- گسترده‌گی مرزهای جمهوری اسلامی ایران با کشورهای همسایه.
 ۲- وضعیت جغرافیایی مرزهای (آبی، رودخانه‌ای، خشکی).
 ۳- وضعیت استقرار روستاهای مرزی.
 ۴- جامع نبودن موانع فیزیکی و فنی در معابر ورودی و خروجی در مرزها.

عوامل امنیتی

- ۱- ضعف اقدامات کنترلی در مرزهای هوایی، دریایی، زمینی از سوی گمرک و نیروی انتظامی.
 ۲- ناکارایی مرزبانان متقابل در کنترل مرز.
 ۳- عدم هماهنگی دستگاه‌های ذی‌مدخل قضایی، سیاسی و اجرایی در امر مبارزه با قاچاق.
 ۴- عدم تفاهم بعضی از کشورهای همسایه در زمینه مبارزه با قاچاق کالا و تعامل پلیس‌های کشورهای همسایه با ناجا.
 ۵- وجود باندهای سازمان یافته قاچاق در دو سوی مرز.

عوامل قانونی

- ۱- قوانین و مقررات (دست و پا گیر، غیر شفاف و متغیر و...) تجاری، گمرکی، ارزی در کشور.
 ۲- پر هزینه و زمان‌بر بودن سیستم رسمی واردات و صادرات کالا در کشور.
 ۳- وجود برخی انحصارات دولتی و نهادها در نظام صادرات و واردات.
 ۴- سقف بالای تعرفه گمرکی بعضی از کالاهای وارداتی.
 ۵- ناکارآمدی قوانین سیستم حمل و نقل کالا در کشور.

عوامل فرهنگی - اجتماعی

- ۱- حاکمیت فرهنگ دلالی و واسطه‌گری و سودجویی در کشور.
- ۲- ارزش تلقی شدن مصرف محصولات لوکس خارجی در جامعه (تجمل‌گرایی).
- ۳- کاهش انگیزه ادامه تحصیل در جوانان بعضی از روستاها و شهرهای مرزی.
- ۴- عدم تناسب انگیزه با هدف در نیروهای مبارزه کننده و نبود عزم و انگیزه ملی در امر مبارزه.
- ۵- وجود زمینه‌های انحراف بعضی از افراد در بدنه سازمان‌های متولی امر مبارزه. (محمودی، ۱۳۸۴، ص ۱۳۰-۱۲۷)

مبادی ورودی و خروجی کالای قاچاق

- کالای قاچاق از طریق مرزهای (زمینی، دریایی، هوایی) از مبادی رسمی و غیررسمی به شیوه‌های مختلف وارد و خارج می‌گردد.
- مبادی رسمی: به مبادی ورودی و خروجی گفته می‌شود که گمرک جمهوری اسلامی ایران در آن حضور دارد و در مورد ورود و خروج کالا اعمال مقررات می‌نماید.
  - مبادی غیررسمی: به نقاط مرزی گفته می‌شود که گمرک در آن حضور ندارد و ناجا به عنوان مرزبان جمهوری اسلامی ایران وظیفه دارد از ورود و خروج هر نوع کالا جلوگیری نماید.

الف) مبادی رسمی

در حال حاضر مبادی رسمی که از طریق آنها ورود و خروج کالا تحت عنوان کالای تجاری، مسافری، ملوانی، ورود موقت، صدور موقت، ترانزیت و ... صورت می‌گیرد عبارتند از:

گمرکات تجاری

این گمرکات در مرزهای دریایی، زمینی، هوایی مانند گمرک شهید رجایی بندر عباس، گمرک بازرگان، گمرک مهرآباد مستقر و در مورد ورود و خروج کالای تجاری اعم از واردات و صادرات، ترانزیت، ورود و صدور موقت اعمال مقررات می‌نماید.

بازارچه‌های مرزی

بازارچه مرزی محوطه‌ای است محصور، واقع در نقطه صفر مرزی و در جوار گمرکات که از این بازارچه‌ها تشریفات ترخیص کالا طبق تفاهم نامه‌های منعقد شده بین جمهوری اسلامی ایران و کشورهای همجوار صورت می‌گیرد. اهالی دو طرف مرز می‌توانند کالاها و محصولات مورد نیاز را با رعایت مقررات صادرات و واردات و ضوابط مقرر برای داد و ستد در این بازارچه‌ها تبادل نمایند.

مناطق آزاد تجاری - صنعتی

در سال ۱۳۵۸ به تصویب شورای انقلاب کلیه کالاهایی که به منظور مصرف، استفاده و فروش در فروشگاه‌ها، وارد جزیره کیش می‌شود، از پرداخت حقوق و عوارض گمرکی و سود بازرگانی، حق انحصار، حق ثبت سفارش و عوارض مختلف معاف شده و در سال ۱۳۶۸ در قانون برنامه اول توسعه اقتصادی علاوه بر تثبیت وضعیت جزیره کیش به دولت اجازه داده شد تا دو منطقه مرزی دیگر را به مناطق آزاد تبدیل نماید. بدین گونه با مجوز دولت علاوه بر منطقه آزاد کیش دو منطقه آزاد قشم و چابهار شکل‌گیری و فعالیت خود را شروع نمودند.

دفاتر گمرکی

کارکنان و ملوانان شناورهایی که بین سواحل جمهوری اسلامی ایران و کشورهای عربی حوزه خلیج فارس تردد می‌نمایند و دارای کارت شناسایی معتبر از سازمان بنادر و کشتیرانی می‌باشند می‌توانند از مزایای شرکت‌های تعاونی مرزنشینان یا خانوارهای مرزنشین برخوردار گردند. لذا به منظور مساعدت به این افراد و اعضاء شرکت‌های تعاونی مرزنشینان توسط گمرک جمهوری اسلامی ایران در سواحل جنوبی کشور دفاتر گمرکی تأسیس گردیده تا افراد مذکور بتوانند برابر فهرست و سقف تعیین شده مبادرت به ورود و خروج کالا برابر ضوابط بنمایند.

گذرهای مرزی

با توجه به وضعیت سکنه مرزی دو سوی مرز در شمال غربی و شمال شرقی کشور و به جهت کمک به ساکنین مرزی با توافق کشور جمهوری اسلامی ایران و کشورهای همسایه،

ساکنین روستاها و شهرهای مرزی می‌توانند با دریافت گذر مرزی از مبادی رسمی تعیین شده برای مدتی مشخص به شهرهای مرزی کشور مقابل سفر نمایند. این مسافرین برابر قانون و مقررات می‌توانند حداکثر تا سقف ۸۰ دلار کالای خارجی به عنوان کالای همراه مسافر وارد نمایند.

گمرکات امانات پستی

ترخیص کالاهایی که از طریق پست از کشورهای دیگر وارد می‌شوند به استثنای اقلامی که ورود آنها از نظر شرعی یا قانونی ممنوع است، مشروط بر آنکه جنبه تجاری پیدا نکند تا ارزش حداکثر ۵۰ دلار به نام هر نفر بدون پرداخت حقوق گمرکی و سود بازرگانی بدون مطالبه کارت بازرگانی و مجوزهای مقرر در جدول مقررات صادرات و واردات بلامانع است.

ب) مبادی غیررسمی

با توجه به وضعیت جغرافیایی مرزهای آبی و خشکی کشور و نابرابری امکانات کنترل مرزها، در حال حاضر حجم قابل توجهی کالا به صورت قاچاق از مبادی غیررسمی توسط شبکه‌های قاچاق وارد و یا خارج می‌گردد.

مرزهای دریایی

در حال حاضر درصد بالایی از حجم قاچاقی که از مبادی غیررسمی وارد کشور می‌گردد از طریق مرزهای آبی جنوب کشور صورت می‌گیرد طبق قوانین و مقررات، کالاهای بازرگاری شده در شناورهای تجاری زمانی قاچاق تلقی می‌گردد که در نقاط غیر مجاز در حال تخلیه باشد. مهمترین دلایل اهمیت مرزهای آبی کشور در قاچاق کالا عبارت است:

- فاصله نزدیک کشورهای عربی حوزه خلیج فارس از جمله دبی، بندر خصب عمان، کویت، قطر، بحرین به سواحل استان‌های هرمزگان، بوشهر، خوزستان، سیستان و بلوچستان.
- وجود بندر آزاد تجاری جبل‌العلی در دبی که بزرگترین بندر آزاد منطقه بوده و در حال حاضر صدور مجدد کالا به ایران و سایر کشورهای همسایه از این بندر صورت می‌گیرد.

- نقش شرکت‌های تجاری ایرانی مستقر در دبی با توجه به نوع و چگونگی فعالیت این شرکت‌ها.
- کافی نبودن امکانات کنترلی شناورهای (صیادی، تجاری، مسافری، تفریحی) در آب‌های داخلی و دریای سرزمینی از سوی سازمان‌های ذیربط (مانند شیلات، سازمان بنادر و کشتیرانی و...).
- امکان اجازه پهلوگیری شناورهای فاقد مدارک دریانوردی در بنادر کشورهای عربی حوزه خلیج فارس به ویژه در اسکله بندر خصب متعلق به کشور عمان که این بندر صرفاً محل تخلیه و بارگیری کالای قاچاق به کشور ما می‌باشد.
- کافی نبودن اقدامات کنترلی یگان دریابانی ناجا بعلت کمبود تجهیزات فنی پیشرفته.
- عدم کنترل مناسب از سوی حراست شیلات در مورد فعالیت و تردد شناورهای صیادی به علت کمبود امکانات.
- نحوه تردد قایق‌های مسافری به جزایر ایرانی و ضعف کنترل مناسب از سوی ارگان‌های ذیربط.
- وجود فرصت‌ها در مناطق آزاد قشم، کیش، چابهار و نحوه و چگونگی ورود و خروج کالا از این مناطق (کلیه کالاهای وارده به این سه منطقه از طریق بندر جبل‌العلی وارد می‌گردد).
- وضعیت سواحل استان‌های جنوبی کشور که امکان پهلوگیری و تخلیه و بارگیری شناورها را میسر می‌سازد.
- وجود خورهای متعدد قابل تردد برای شناورها در سواحل جنوبی کشور.
- وضعیت استقرار و چگونگی فعالیت دفاتر گمرکی.
- وجود سکنه مرزی و بیکاری در مرزهای آبی.
- ضعف اقدامات کنترلی پاسگاه‌های ساحلی به علت کمبود تجهیزات.
- وجود اسکله‌های متعدد اختصاصی.
- مقرون به صرفه بودن خروج بعضی از محصولات کشاورزی از جمله زعفران، اموال تاریخی و فرهنگی و پرندگان شکاری از مرزهای آبی کشور با استفاده از شناورها اعم از قایق‌های تندرو و موتور لنج در جاسازی‌های پیچیده به کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس.

مرزهای خشکی

- گسترده‌گی قاچاق باعث گردیده که ورود و خروج کالای قاچاق از اکثر مرزهای زمینی با توجه به وضعیت موجود به شیوه‌های مختلف صورت گیرد. مهمترین عللی که بستر قاچاق کالا را در مرزهای زمینی فراهم نموده عبارتند از:
- وضعیت جغرافیایی و گستردگی بسیار زیاد مرزها که تردهای غیر مجاز و تجاوزات مرزی را به راحتی ممکن می‌سازد.
  - عدم وجود امکانات فنی حفاظت فیزیکی در معابر ورودی و خروجی جهت کنترل‌های انتظامی پیشرفته.
  - وضعیت سکنه مرزی از نظر معیشتی، قومیتی، فرهنگی، اجتماعی و ارتباطات فامیلی با ساکنان مرزی کشورهای همسایه.
  - وجود معابر قابل تردد در کنار بازارچه‌های مرزی.
  - نبود مناطق ممنوعه مرزی و قوانین کارآمد جهت کنترل ضابطه‌مند مرزها.
  - کافی نبودن اقدامات کنترلی پاسگاه‌های مرزی به علت کمبود تجهیزات و تعداد نفرات نیروی انسانی.
  - عدم ثبات و حاکمیت در بعضی از کشورهای همسایه.
  - حمایت از قاچاق به صورت کوله‌باری توسط بعضی از افراد ذی نفوذ محلی برای رفع بیکاری.
  - صدور احکام برائت و عدم وحدت رویه اکثر محاکم قضایی در شهرهای مرزی.
  - همکاری بعضی از مرزبانان متقابل کشورهای همسایه با عوامل قاچاق در مرز.
- شایان ذکر است عوامل قاچاق در مرزهای غیر مجاز خشکی معمولاً توسط وانت بارهای تندرو و شاسی بلند، موتورسیکلت، دواب (اسب، فاطر)، کوله‌باری توسط افراد مبادرت به ورود و خروج کالای قاچاق می‌نمایند.

مرزهای هوایی

طبق قانون و مقررات در کلیه فرودگاه‌هایی که دارای پرواز خارجی می‌باشند و مبدأ ورود و خروج کالا هستند باید مأمورین گمرک حضور و اقدامات کنترلی را اعمال نماید. این فرودگاه‌ها مبادی رسمی ورود و خروج کالا بدون پرداخت سود و عوارض گمرکی قاچاق

تلقى می‌شوند و مسئولیت برخورد با آنها بر عهده مامورین گمرک می‌باشد؛ زیرا مرز هوایی غیررسمی وجود ندارد که کنترل آن بر عهده نیروی انتظامی باشد. اما آنچه که در این بخش قابل توجه است وجود فرودگاه‌های اختصاصی در بعضی از مناطق مرزی است که اگر کنترل مناسب از سوی گمرک در این فرودگاه‌ها صورت نگیرد می‌تواند بستری مناسب جهت حمل و نقل کالای قاچاق پس از ورود به کشور باشد.

آسیب‌های پدیده قاچاق

در کشور ما ترویج مُدگرایی، ایجاد نیازهای کاذب در جامعه، تشدید مهاجرت از شهرها و حاشیه نشینی، دگرگون کردن چارچوب‌های رفتاری جامعه، کاهش ضریب امنیت اجتماعی، گرایش به مشاغل غیرشرافتمندانه، تهاجم فرهنگی، شکسته شدن قبح قاچاق و تبدیل آن به شغلی متعارف و... از جمله پیامدهای پدیده قاچاق است. (وطن پور، ۱۳۸۶، ص ۱۱) علاوه بر آن از دیگر آسیب‌های این پدیده به این موارد می‌توان اشاره کرد:

الف) آسیب‌های اقتصادی

- ۱- خروج ارز از کشور برای واردات کالای قاچاق، افزایش تقاضای ارز در بازار غیررسمی را در پی خواهد داشت و افزایش تقاضای ارز به دلیل محدودیت‌های ارزی، کاهش ارزش پول ملی؛ افزایش تورم و قیمت‌ها را به دنبال خواهد داشت و از طرفی تورم مجدداً منجر به کاهش ارزش پول ملی خواهد شد.
- ۲- به علت سودآوری کلان قاچاق در کوتاه مدت، سرمایه‌گذاری در صنایع کشور کاهش یافته که این امر کاهش اشتغال در کشور را در پی خواهد داشت.
- ۳- وجود کالاهای متنوع خارجی از نظر کیفیت و قیمت امکان رقابت بعضی از تولیدات داخلی با کالاهای مشابه خارجی که به صورت قاچاق وارد گردیده را کاهش داده که این امر اثرات مخربی بر تولیدات داخلی خواهد داشت.
- ۴- گرایش و جهت‌گیری بخشی از نقدینگی جامعه به سمت قاچاق که موجب خروج بخشی از منابع و سرمایه‌ها از بخش تولیدات مولد می‌گردد.
- ۵- ورود و خروج ارز به صورت قاچاق توسط عوامل قاچاق باعث می‌گردد تا کنترل و نظارت بر جریان منابع ارزی در کشور با مشکل روبرو گردد.

- ۶- بخشی از درآمدهای پیش‌بینی شده دولت از محل سود بازرگانی و حقوق گمرکی کالاهای وارداتی تحقق پیدا نخواهد کرد.
- ۷- اختلال در سیاست‌های دولت در زمینه تبادل تجاری و بازرگانی.

ب) آسیب‌های فرهنگی - اجتماعی

تهاجم فرهنگی

یکی از انواع قاچاق وارد کردن ابزارهای تهاجم فرهنگی از قبیل کتب، جراید، بروشورهای منحرف کننده، تصاویر مبتذل، CD و دیسک‌های رایانه‌ای، نوارهای ویدئویی و کاست‌های مبتذل و ضد اخلاقی و همچنین انواع اسپری، قرص‌های محرک، آلات و ادوات قمار و مشروبات الکلی می‌باشد.

با وارد شدن این اقلام به دور از منظر مأمورین مجری قوانین و خانواده، جوانان جامعه در معرض تهدیدهای جدی فرهنگی، اخلاقی قرار می‌گیرند و الگوهای رفتاری و فکری خاصی را دشمن به آنان تلقین می‌نماید. در اثر استمرار قاچاق این نوع کالاها به تدریج ارزش‌های مقدس جامعه رو به ضعف می‌رود.

غارت هویت فرهنگی

قاچاق اموال فرهنگی - تاریخی توسط شبکه‌های قاچاق باعث رونق موزه‌های کشورهای غربی گردیده و این امر باعث می‌گردد تا نسل جوان نتواند با گذشته خود ارتباط برقرار نماید و با پند و عبرت از گذشتگان چراغی فرا راه آینده خویش بسازد. نسلی که با فرهنگ و تمدن قبلی خود نتواند پیوند داشته باشد احساس پوچی، بی‌اصالتی و بی‌هویتی می‌نماید و این احساس در تفکر او و حرکتش به سوی آینده مؤثر می‌افتد.

ج) طبقاتی شدن جامعه در بعد اقتصادی

مهمترین عامل نابسامانی جوامع امروزی و بوجود آمدن بحران‌های اجتماعی ریشه در نابرابری و تبعیض در سطوح مختلف جامعه دارد. قاچاق کالا علاوه بر آنکه هویت جامعه را به شدت دچار اختلال می‌نماید، شاخص‌های نابرابری در زمینه‌های اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و ... را افزایش می‌دهد.

عدم تجانس افراد، نوع تقسیمات کار در نظام طبقه‌ای، ارزش‌ها و هنجارهای گروهی مختلفی را بوجود آورده و به ستیز نقش‌های اقتصادی می‌افزاید.

د) بحران در کانون خانواده

بدیهی است محیط خانواده مهمترین عامل در تکوین و تحول شخصیت فرزندان یعنی نسل فردای جامعه به شمار می‌آید. اگر محیط خانواده سالم و مبتنی بر اصول اخلاقی باشد در کودک اعتماد به نفس، پذیرش مسئولیت، همسازی، انطباق و بالاخره شخصیت سالم و متعادل به وجود می‌آید. بر عکس در خانواده ناسالم و متکی بر ضد اخلاقیات، رشد کودک ناسالم شده و او را آماده بزهکاری می‌سازد. بنابراین رفتار والدین در شکل‌گیری شخصیت نسل فردا بیشترین نقش را دارد. لازم به توضیح نیست که قاچاق انواع ابزار تهاجم فرهنگی و مواد مخدر موجب چه کجروی‌ها و پریشانی‌ها در کانون خانواده که کوچکترین هسته و به روایتی مهمترین رکن جامعه می‌باشد، به وجود می‌آورد.

ه) تضعیف فرهنگ کار

در ابتدا ضروری است دریابیم که «شغل» مهمترین متغیر زندگی اجتماعی است. افراد از کار و عمل‌شان بیشتر متأثرند تا فکر و نظرشان. چرا که بیشتر اوقاتشان را در محیط کار و با همکاران می‌گذرانند و بنابراین قواعد و ناهنجاری‌های زندگی‌شان را از چنین محیطی اخذ می‌کنند.

اگر با قاچاق کالا، کسب ثروت به راحتی و در حجم زیاد صورت گیرد روحیه کار و فرهنگ تلاش در جامعه سست شده و افراد به جای کسب درآمد از راه صحیح و شرعی به راه قاچاقچی‌گری رفته تا در مدت کوتاهی بتوانند ثروت زیادی به دست آورند. افراد تنها به دنبال سود بیشتر حاضرند به راحتی به حقوق دیگران تجاوز نمایند. هر چند آنها دارای ذهن کم و بیش اقتصادی هستند لکن ذهن اقتصادی آنها منحرف است و طالب یک «سود» سریع، بدون دردسر و انتظار کشیدن می‌باشند.

آنان در حالی که از هزینه‌های دولت بالاترین سهم را می‌برند سهم بسیار ناچیزی در تامین درآمد دولت دارند. بنابراین یکی از آسیب‌های بسیار حساس قاچاق، تضعیف فرهنگ کار و بازدهی و بهره‌دهی به جامعه می‌باشد.

نهادهای سازمان‌های تأثیرگذار بر مقوله پیشگیری و مقابله با جرائم اقتصادی، قاچاق اسلحه و انسان

علاوه بر نیروی انتظامی که تمامی مسئولیت‌های پیشگیری و مقابله با جرائم اقتصادی، قاچاق اسلحه و انسان بر عهده آن نهاده شده است می‌توان به سازمان‌ها و نهادهایی اشاره کرد که به صورت مستقیم یا غیر مستقیم بر این امر تأثیرگذار بوده و می‌توانند در کاهش و افزایش این گونه جرائم دخیل باشند. مهمترین سازمان‌ها و نهادهای مسئول در این زمینه عبارتند از:

- **گمرک جمهوری اسلامی:** مهمترین وظایف گمرک در این خصوص کاهش تشریفات اداری و افزایش سرعت انتقال کالا، کاهش تعرفه‌ها، همکاری بهتر و نزدیکتر با ناجا و... می‌باشد.
- **ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز:** مهمترین وظیفه این ستاد ایجاد هماهنگی و وحدت رویه میان سازمان‌های مسئول در زمینه جرایم اقتصادی می‌باشد.
- **قوه قضائیه:** مهمترین وظایف قوه قضائیه در این خصوص برخورد شدید و قاطعانه با جرایم اقتصادی، سرعت در بررسی پرونده‌ها، حمایت قانونی از مأموران ناجا و... می‌باشد.
- **وزارت کشور:** مهمترین وظایف وزارت کشور در این خصوص ایجاد هماهنگی میان سازمان‌های مسئول در سطح استان‌ها و شهرستان‌ها، حمایت و پشتیبانی نرم افزاری و سخت افزاری از ناجا و... می‌باشد.
- **وزارت اقتصاد و بانک مرکزی:** بستن راه‌های فرار از قوانین مالیاتی و... تقویت تولید کنندگان داخلی، اتخاذ سیاست ارزی مناسب و... از جمله مهمترین وظایف این دو نهاد می‌باشد.
- **وزارت اطلاعات:** مهمترین وظایف وزارت اطلاعات در این خصوص همکاری امنیتی - اطلاعاتی با ناجا، برای جلوگیری از فعالیت اقتصادی ناسالم می‌باشد.
- **وزارت بهداشت:** همکاری در زمینه قاچاق دارو و دیگر محصولات پزشکی - درمانی، قاچاق اعضای بدن انسان و تلاش در جهت شناسایی و معرفی پزشکان خاطی و...

- وزارت بازرگانی: با اتخاذ سیاست‌های صادراتی و وارداتی روشن و شفاف، نظارت دقیق بر مناطق آزاد تجاری و بازارچه‌های مرزی و... به حل این مسئله کمک می‌کند.
- وزارت راه و ترابری: این وزارتخانه با اتخاذ سیاست‌های روشن و شفاف در زمینه حمل و نقل جاده‌ای و ریلی، همچنین همکاری نزدیک با نیروی انتظامی و... به حل این مسئله کمک می‌کند.
- وزارت نفت و شرکت ملی پخش فرآورده‌های نفتی: با برنامه‌ریزی و ارائه راه‌کارهای علمی به منظور جلوگیری از قاچاق مواد و فرآورده‌های سوختی و... می‌تواند به حل این مسئله کمک کند.
- شرکت سهامی دخانیات: با بررسی دقیق میزان مصرف داخلی و ارزیابی توان تولید کارخانه‌های خود به شفاف شدن پدیده قاچاق کالاهای دخانی کمک زیادی می‌نماید.
- شرکت سهامی شیلات: با برنامه‌ریزی دقیق به منظور جلوگیری از قاچاق فرآورده‌های شیلاتی همچون ماهی، میگو و خاویار، همکاری نزدیک با ناجا و... می‌تواند به حل این مسئله کمک کند.
- سازمان جنگل‌ها و مراتع: با برنامه‌ریزی علمی به منظور جلوگیری از قاچاق فرآورده‌های جنگلی و طبیعی، همکاری نزدیک با ناجا و... می‌تواند به حل این مسئله کمک کند.
- دستگاه‌های قضائی: با صدور احکام فوری و قطعی و غیر قابل نفوذ، نقش بسزایی را در حل مسئله قاچاق می‌تواند ایفا نماید.

وضعیت و چشم‌انداز جرائم اقتصادی و قاچاق کالا در ایران

جامعه ایران جامعه‌ای است در حال گذار که همین مسئله تأثیرات مختلفی بر ابعاد و اقشار مختلف جامعه برجای نهاده است. در این میان جرائم اقتصادی و قاچاق کالا نیز از این مسئله تأثیر پذیرفته و در مقابل این مسئله را تشدید نموده است. با توجه به مسائل و مشکلات مختلف اقتصاد ایران و تأثیر و تأثر نظام اقتصادی از سایر نظام‌ها (اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و...) بطور خلاصه می‌توان وضعیت موجود مبارزه با جرائم اقتصادی و قاچاق کالای کشور را در این موارد برشمرد:

الف) در سطح ملی

- ۱- تعدد دستگاه‌های مسئول در امر مبارزه با جرائم اقتصادی و عدم هماهنگی لازم میان این دستگاه‌ها
- ۲- روند صعودی قاچاق کالا و جرائم اقتصادی
- ۳- نبود قوانین مدون و همه جانبه که تمامی ابعاد این پدیده را پوشش دهد.
- ۴- وجود نظام اقتصادی بیمار(تورم و رکود به طور همزمان، بیکاری، کم کاری، واسطه گری و...) که موجب تشدید جرائم اقتصادی می‌شود.
- ۵- عدم آگاهی مردم از ضرر و زیان ناشی از قاچاق کالا که به صورت مستقیم یا غیر مستقیم بر اقتصاد جامعه تاثیر می‌گذارد.
- ۶- نبود فرهنگ کار در جامعه، توجه به منافع فردی بدون توجه به منافع کشور و کاهش شدید قبح عمل قاچاق.
- ۷- عدم عضویت در سازمان تجارت جهانی و به تبع آن افزایش سودآوری قاچاق کالا و...
- ۸- هدفمند نبودن یارانه‌ها در مورد برخی کالاها همچون بنزین که زمینه را برای قاچاق آن فراهم می‌کند.
- ۹- افزایش قیمت تمام شده کالاهای داخلی و ناتوانی در رقابت با کالاهای مشابه خارجی
- ۱۰- کاهش پایبندی به ارزش‌های اسلامی و اخلاقی و به تبع آن قاچاق انسان و اعضای بدن انسان با اهداف سودجویانه
- ۱۱- وجود گروه‌های فشار و افراد ذی‌نفع که منافع سرشاری از پدیده قاچاق کالا عاید آنها می‌شود.
- ۱۲- تردد تعداد قابل توجهی شناور صیادی و تجاری به کشورهای عربی حوزه خلیج فارس.
- ۱۳- تعدد دفاتر گمرکی در جنوب کشور و استقرار نامناسب این دفاتر در جنوب کشور.
- ۱۴- کافی نبودن اقدامات کنترلی گمرک در بعضی از دفاتر گمرکی.
- ۱۵- وجود خورهای متعدد که امکان تخلیه و بارگیری را فراهم می‌نماید.

- ۱۶- وجود تعداد زیادی روستاها و شهرهای مشرف به ساحل.
- ۱۷- وجود بیش از ۲۲۰۰ کیلومتر مرز آبی.
- ۱۸- وضعیت نامطلوب سکنه مرزی از لحاظ اشتغال.
- ۱۹- وجود جزایر متعدد ایرانی.
- ۲۰- وجود فرصت‌ها در مناطق آزاد تجاری و صنعتی قشم و کیش و چابهار.
- ۲۱- وجود اسکله‌های اختصاصی و ویژه در سواحل جنوب.
- ۲۲- ضعف قوانین موجود در ارتباط با برخورد با شناورهای حامل کالا در دریا.
- ۲۳- کافی نبودن اقدامات کنترلی حراست از شیلات از شناورهای صیادی.
- ۲۴- وضعیت سکنه مرزی (روستاهای مرزی، خویشاوندی سکنه دو سوی مرز، بیکاری).
- ۲۵- صعب‌العبور بودن مرزها.
- ۲۶- عدم کنترل مناسب از سوی متولیان بازارچه‌های مرزی.
- ۲۷- عدم وحدت رویه محاکم قضایی در برخورد با عوامل قاچاق.
- ۲۸- حمایت بعضی از مسئولین محلی و سیاسی از عوامل قاچاق به منظور کاهش بیکاری و رونق اقتصادی در منطقه.
- ۲۹- عدم هماهنگی بین مسئولین سیاسی، قضایی و انتظامی منطقه.
- ۳۰- قوانین و مقررات دست و پا گیر، غیر شفاف و متغیر و... تجاری، گمرکی، ارزی در کشور.
- ۳۱- پر هزینه و زمان‌بر بودن سیستم رسمی واردات و صادرات کالا در کشور.
- ۳۲- وجود برخی انحصارات دولتی و نهادها در نظام صادرات و واردات.
- ۳۳- سقف بالای تعرفه گمرکی بعضی از کالاهای وارداتی.
- ۳۴- ناکارآمدی قوانین سیستم حمل و نقل کالا در کشور.

ب) در سطح انتظامی

- ۱- افزایش هزینه‌های مختلف مبارزه با جرائم اقتصادی و به خصوص قاچاق کالا.
- ۲- عدم تناسب انگیزه با هدف در نیروهای مبارزه کننده و نبود عزم و انگیزه ملی در امر مبارزه.

- ۳- وجود زمینه‌های انحراف بعضی از افراد در بدنه سازمان‌های متولی امر مبارزه.
- ۴- آلودگی بخشی از نیروهای مستقر در مرز که با پدیده قاچاق کالا مبارزه می‌کنند.
- ۵- سنگینی مسئولیت مبارزه با جرائم اقتصادی که بسیار فراتر از توان و امکانات ناجا می‌باشد.
- ۶- گستردگی مرزهای کشور نابرابری امکانات فنی ناجا در پوشش کامل این مرزها و اکتفا کردن بیش از حد به نیروی انسانی تا تجهیزات پیشرفته فنی.
- ۷- عدم کنترل دقیق کالای قاچاق از مبدا تا مقصد و نداشتن احساس مسئولیت کافی در این زمینه.
- ۸- عدم برخورد سریع و قاطع قوه قضائیه با جرائم اقتصادی و قاچاقچیان کالا و ارز.
- ۹- کافی نبودن اقدامات کنترلی ناجا در دریا.
- ۱۰- کمبود امکانات پاسگاه‌های ساحلی و یگان دریابانی نیروی انتظامی.
- ۱۱- قانونمند نبودن تردد شناورها در آب‌های داخلی و دریای سرزمینی.
- ۱۲- وجود برخی تعاملات و ناهماهنگی‌ها بین یگان‌های دریایی ناجا، ارتش، سپاه در بعضی از استان‌های ساحلی.
- ۱۳- ضعف اقدامات کنترلی مرزبانان متقابل.
- ۱۴- کمبود امکانات و تجهیزات پاسگاه‌های مرزی.
- ۱۵- تحت کنترل عملیاتی بودن ناجا در بخشی از مرز.

چشم‌انداز: در صورت ادامه وضعیت موجود

با توجه به افزایش روزافزون مشکلات و مسائل اجتماعی و اقتصادی کشور و همچنین رشد جمعیت جوان و نیاز این جمعیت به امنیت اقتصادی، جانی و اجتماعی و به دنبال آن ازدواج و مسکن مناسب و... با ادامه روند فعلی قاچاق شاهد افزایش ناامنی اقتصادی و تولیدی در بعد قاچاق کالا و ارز و ناامنی اجتماعی و جانی در بعد قاچاق اسلحه و انسان خواهیم بود. ادامه چنین روندی موجب کاهش امنیت اقتصادی و اجتماعی در کشور شده که در نهایت روند نزولی فعالیت‌های سالم و سازنده اقتصادی و در پی آن رشد انواع انحرافات را به دنبال خواهد داشت.

در صورت ادامه روند فعلی قاچاق کالا، انسان و اسلحه در آینده شاهد مسائل و مشکلات فراوانی خواهیم بود که مهمترین این مسائل و مشکلات به شرح ذیل می‌باشد:

الف) در سطح ملی

- ۱- کاهش خرید و مصرف کالاهای داخلی و به تبع آن کاهش تولید این کالاها و رکود و تعطیلی کارخانه‌های داخلی.
- ۲- افزایش بیکاری و فقر و تاثیر منفی آن بر خانواده و امنیت اجتماعی.
- ۳- خروج ارز از کشور و وابستگی بیشتر به درآمدهای نفتی و در نتیجه ادامه اقتصاد تک محصولی و وابسته.
- ۴- تغییر گروه مرجع در سطح ملی و نوعی تهاجم فرهنگی بر اثر وابستگی اقتصادی.
- ۵- ایجاد مشکلات اقتصادی در جامعه و تاثیر مستقیم و غیر مستقیم این مشکلات بر مشروعیت نظام سیاسی.
- ۶- افزایش احساس ناامنی اجتماعی در پی قاچاق انسان و اسلحه.
- ۷- تشکیل باندهای سازمان یافته تبهکاری و رشد و گسترش جنایات برنامه‌ریزی شده در تشکیل گروه‌های شبه نظامی در پی افزایش قاچاق اسلحه و مهمات.
- ۸- افزایش ناامنی مرزهای کشور و تاثیر مستقیم و غیر مستقیم آن بر همه ابعاد جامعه.
- ۹- تاثیر بسیار منفی قاچاق انسان بر اعتبار و اقتدار نظام جمهوری اسلامی.
- ۱۰- تغییر الگوی مصرف در کشور به نفع کالاهای خارجی.
- ۱۱- افزایش تقاضا برای کالای قاچاق.
- ۱۲- قبیح نبودن مصرف کالای قاچاق.
- ۱۳- تلقی قاچاق کالا به عنوان یک شغل.
- ۱۴- حاکم شدن فرهنگ دلالی و واسطه‌گری در کشور.
- ۱۵- ارزش تلقی شدن مصرف محصولات لوکس خارجی در جامعه (تجمل‌گرایی).
- ۱۶- کاهش انگیزه ادامه تحصیل در جوانان بعضی از روستاها و شهرهای مرزی.

ب) در سطح انتظامی

- ۱- افزایش فشار بر نیروی انتظامی بر اثر کمبود امکانات و افزایش روزافزون قاچاق کالا.
- ۲- کاهش اقتدار نیروی انتظامی و افزایش روزافزون قدرت مجرمان اقتصادی.

- ۳- افزایش ناامنی در مناطق مرزی کشور و تأثیر منفی این ناامنی بر منزلت و اعتبار ناجا.
- ۴- افزایش قدرت سازمان‌های زیرزمینی و نهادینه شدن جرائم سازمان یافته در کشور و دشوار شدن مبارزه با این سازمان‌ها.
- ۵- آلودگی هر چه بیشتر کارکنان و مامورین گمرک و نیروی انتظامی با جرائم اقتصادی.
- ۶- درگیری مسلحانه اشرار با مامورین نیروی انتظامی در پی افزایش قاچاق اسلحه.
- ۷- افزایش گروگانگیری مسلحانه و سرقت‌های مسلحانه از بانک‌ها و دیگر سازمان‌ها.
- ۸- بروز ضعف و تزلزل و تردید در میان کارکنان انتظامی ناجا به دلیل مسلح شدن روزافزون تبهکاران به تجهیزات نظامی.

چشم‌انداز: گزینه مطلوب

به منظور جلوگیری از روند رو به افزایش جرائم اقتصادی و قاچاق انسان و اسلحه بی‌شک کارهای فراوانی باید انجام شود که بسیاری از این کارها از عهده نیروی انتظامی خارج بوده و به سازمان‌های قانونگذار و تصمیم‌گیرنده در سطوح بالای کشور مربوط می‌باشد. به هر حال همه سازمان‌ها و نهادهای مسئول در کشور بایستی به مسئولیت خود واقف بوده و نیروی انتظامی را در این مسئولیت سنگین تنها نگذارند. از جمله مهمترین اقداماتی که در زمینه مبارزه با جرائم اقتصادی، قاچاق انسان و اسلحه برای رسیدن به وضعیت مطلوب باید انجام گیرد می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

- مهندسی مجدد ساختار اقتصادی کشور
- انحصار شکنی در عرصه اقتصاد و سیاست
- تثبیت حاکمیت قانون، تضمین و افزایش شفافیت‌ها
- آموزش همگانی
- عزم ملی و تقویت باورهای اجتماعی (محمودی، ۱۳۸۲، ص ۲۴۴-۲۴۲) علاوه بر این راه‌کارهای کلان در دو سطح ملی و انتظامی نیز می‌توان به این موارد اشاره کرد:

الف) در سطح ملی

- ۱- کاهش مسائل و مشکلات کلان اقتصاد کشور همچون گرانی، بیکاری، فقر و...
- ۲- توجه ویژه به توسعه همه جانبه مناطق محروم و بالاخص مناطق مرزی کشور به عنوان مبادی ورود و خروج کالای قاچاق.
- ۳- فرهنگ سازی درست در زمینه اهمیت رونق اقتصاد ملی و ارتباط مستقیم این رونق با پدیده قاچاق.
- ۴- فرهنگ سازی در زمینه مشارکت مردم در مسئله مبارزه با جرائم اقتصادی.
- ۵- افزایش کیفیت کالاهای تولید داخل کشور و توجه ویژه به تولیدات داخلی.
- ۶- تصویب قوانین همه جانبه و چند بُعدی در زمینه مبارزه با قاچاق کالا و ارز.
- ۷- اجرای دقیق و سختگیرانه قوانین توسط دستگاه قضایی و تناسب مجازات با جرم.
- ۸- افزایش هزینه جرائم اقتصادی و برخورد شدید و بی‌رحمانه با مجرمان اقتصادی.
- ۹- حل علمی و منطقی مسئله تعرفه‌های گمرکی به عنوان عامل تشدید کننده قاچاق کالا.
- ۱۰- پیگیری مسئله عضویت ایران در سازمان تجارت جهانی با هدف کنترل ورود غیررسمی کالا به کشور.
- ۱۱- افزایش امنیت استان‌های مرزی کشور به منظور کاهش مالکیت اسلحه‌های شخصی.
- ۱۲- افزایش مجازات جرائم معامله، حمل و نگهداری اسلحه و برخورد شدید با متخلفان.
- ۱۳- برخورد بسیار شدیدتر با قاچاقچیان انسان از سوی قوه قضائیه به منظور تاکید بر کرامت و ارزش انسان.

ب) در سطح انتظامی

- ۱- ایجاد آگاهی همگانی و اطلاع رسانی دقیق در زمینه اهمیت مبارزه با قاچاق کالا توسط ناجا.
- ۲- مشارکت و همکاری مردم و نیروی انتظامی در زمینه مبارزه با قاچاق کالا.
- ۳- حمایت و پشتیبانی همه جانبه دولت، مجلس و قوه قضائیه از فعالیت‌ها و مبارزات نیروی انتظامی با این پدیده.

- ۴- استفاده از تجربیات و تکنولوژی‌های پلیس دیگر کشورها در زمینه مبارزه با جرائم اقتصادی.
- ۵- گسترش همکاری با پلیس کشورهای همسایه در زمینه مبارزه با قاچاق کالا.
- ۶- به کارگیری نیروهای بومی مناطق مرزی در امر مبارزه با قاچاق کالا.
- ۷- برخورد شدید با فروشندگان کالای قاچاق در مراکز شهری و پی‌گیری در زمینه دستگیری واسطه‌های آنها.
- ۸- همکاری بیشتر با نیروهای نظامی کشور در زمینه مهار قاچاق اسلحه و مهمات.
- ۹- برخورد شدیدتر با قاچاقچیان انسان و تشدید مبارزه در این بخش.

اقدامات لازم در جهت پیشگیری و مقابله با جرائم اقتصادی (قاچاق کالا) در دو سطح ملی و انتظامی:

الف) در سطح ملی

- ۱- کنترل رشد نقدینگی و هدایت آن به مسیر مشاغل مولد.
- ۲- ایجاد تعادل در بازار سرمایه، کار، کالا.
- ۳- ثبات بخشیدن به سیاست‌ها، قوانین و مقررات بازرگانی داخلی و خارجی و محدود کردن مراکز تصمیم‌گیری متعدد.
- ۴- ایجاد تفاهم نامه‌های با کشورهای منطقه در زمینه تجارت رسمی و مبارزه با قاچاق کالا.
- ۵- بازنگری و شفاف‌سازی قوانین و مقررات بازرگانی در راستای تحصیل فرایند ورود و خروج کالاها و محدود ساختن امکان سوءاستفاده‌های مختلف از طریق نظم و سامان دادن به بازارهای رسمی.
- ۶- کارآمد ساختن نظام یارانه‌ای کالاهای اساسی به طوری که این یارانه‌ها از طریق قاچاق نصیب کشورهای همسایه نشود.
- ۷- شفاف‌سازی موانع تجاری کشور از طریق حذف موارد غیر تعرفه‌ای و ایجاد تعرفه‌های معادل.

- ۸- توجه به وضع معیشتی و اشتغال مرزنشینان در راستای تقلیل انگیزه‌های اقتصادی و اجتماعی گرایش به قاچاق.
- ۹- تقویت سیستم نظارت بر گمرکات، بازارچه‌های مرزی و مناطق آزاد.
- ۱۰- امکان نظارت مؤثر بر انبارهای داخلی و ترانزیت کالا در جهت بالا بردن ریسک ورود، توزیع و خرید کالای قاچاق در کشور و تأثیرگذاری بر کاهش بخش اقتصاد زیر زمینی.
- ۱۱- تصویب و اجرای قانون جامع مبارزه با قاچاق.
- ۱۲- تصویب و اجرای قانون پول‌شویی.
- ۱۳- تصویب و اجرای قانون قاچاق انسان.
- ۱۴- شفاف‌سازی قوانین مرتبط با قاچاق کالا و ارز.
- ۱۵- وحدت رویه محاکم قضایی در مورد پرونده‌های قاچاق.
- ۱۶- راه‌اندازی شعبات ویژه قضایی در مبادی ورودی و خروجی و ایستگاه‌های بازرسی.
- ۱۷- جلوگیری از سیر طولانی رسیدگی به پرونده‌های قاچاق.
- ۱۸- تقویت تعامل مسئولین قضایی و انتظامی در استان‌های مرزی.

ب) در سطح انتظامی

- ۱- ایجاد ساختار و تشکیلات منسجم و منعطف واحد مبارزه با قاچاق در سطوح مختلف ناجا.
- ۲- ساماندهی روش‌های آماری و ایجاد نظام بهینه آماری در ناجا مرتبط با سازمان‌های زیربط.
- ۳- ایجاد تعامل بین واحدهای ناجا، ادارات کل در ستاد، مدیریت‌ها در استان‌ها و ... .
- ۴- تقویت و اهمیت دادن به عملیات اطلاعاتی مبارزه با قاچاق قبل از هرگونه عملیات انتظامی.
- ۵- اتخاذ راه‌کارهای مناسب برای جلوگیری و کاهش فساد در مأموریت مبارزه با قاچاق.
- ۶- تقویت و تجهیز یگان‌های دریابانی نیروی انتظامی.
- ۷- تقویت و تجهیز پاسگاه‌های مرزی و ساحلی نیروی انتظامی.

- ۸- تقویت و تجهیز ایستگاه‌های ایست و بازرسی سیار نیروی انتظامی.
- ۹- تجهیز بعضی از گمرکات ورودی و خروجی و ایستگاه‌های بازرسی به دستگاه‌های پیشرفته.
- ۱۰- کنترل مؤثر و کارآمد ترانزیت کالا و مجهز نمودن خودروهای ترانزیتی به دستگاه GPS.
- ۱۱- حمایت و تقویت سازمان‌های کاشف.
- ۱۲- اقدام در مورد آموزش نیروهای اجرایی مبارزه با قاچاق.
- ۱۳- ایجاد وحدت رویه در امر مبارزه.
- ۱۴- برخورد شدید با عوامل قاچاق دولتی و حامیان آنها.
- ۱۵- تقویت بنیه اعتقادی و مالی کارکنان انتظامی.
- ۱۶- اجرای طرح‌های اساسی مبارزه با قاچاق از جمله:
  - طرح کنترل ترانزیت کالا.
  - طرح کنترل انتظامی تردد شناورها.
  - طرح جلوگیری از ورود و خروج کالا در مرزها.
  - طرح جلوگیری از ورود کالاهای ممنوعه. - طرح کنترل حمل و نقل کالا.

نتیجه گیری:

چالش‌ها و چشم‌اندازهای حوزه جرایم اقتصادی (قاچاق کالا و...) فراوان بوده و حل مسائل و مشکلات این حوزه به راحتی امکان پذیر نمی‌باشد. عدم توجه به نقش تعیین کننده شاخص‌های کلان اقتصادی در کنترل جرایم اقتصادی، نبود عزم جدی در برخورد با این گونه جرایم، تعدد سازمان‌های مسئول، نبود قانونی جامع و فراگیر، وجود قوانین گمرکی قدیمی و غیر قابل تطبیق با اقتصاد جهانی، وجود رانتهای مختلف سیاسی و اطلاعاتی و... از جمله مهمترین چالش‌های این حوزه می‌باشد. به منظور کاهش و کنترل میزان جرایم اقتصادی، توجه همزمان به پیشگیری، مقابله و کیفر مجرمان امری ضروری است که بایستی در ابعاد اقتصادی- اجتماعی، قضایی، اطلاعاتی، فرهنگی و... به اجرا گذاشته شود. در این میان بزرگ‌ترین چالش حوزه جرایم اقتصادی را می‌توان عدم برخورد قاطع مراجع قضایی با

این جرایم و نبود وحدت رویه در این حوزه دانست که در صورت ادامه روند موجود شاهد گسترش بیشتر جرایم اقتصادی بوده و سایر ارکان جامعه همچون خانواده، اقتصاد، فرهنگ و در نهایت امنیت ملی نیز از خطرات آن در امان نخواهند بود. با توجه به مطالب ذکر شده روند موجود چشم‌انداز حوزه جرایم اقتصادی مخصوصاً قاچاق کالا چندان امیدوارکننده به نظر نمی‌رسد و در صورت عدم توجه جدی مسئولین به این مقوله چالشی اساسی پیش روی امنیت ملی در دو بعد داخلی و خارجی وجود داشته که اعتبار و اقتدار کشور را مورد تهدید قرار می‌دهد.

منابع

- وطن پور، علیرضا (۱۳۸۶)، "بررسی اجمالی آثار سوء سیاسی-اجتماعی قاچاق"، فصلنامه دانش حفاظتی و امنیتی
- شادنیا، هوشنگ (۱۳۸۴)، "قاچاق کالا و امنیت اجتماعی"، مجموعه مقالات همایش امنیت اجتماعی، معاونت اجتماعی ناجا.
- بی نا (۱۳۷۷)، "مباحثی از امور مبارزه با مواد مخدر و قاچاق کالا سطح ۲"، تهران، معاونت آموزش ناجا، اداره کل پژوهش و تالیفات.
- شجیعی گیسور، مجید (۱۳۸۶)، "قاچاق کالا"، تهران، مرکز فناوری آموزش ناجا.
- محمودی، حسین (۱۳۸۴)، "مبارزه با جرایم اقتصادی"، تهران، انتشارات جهان جام جم.
- محمودی، وحید (۱۳۸۲)، "فساد اقتصادی و توسعه، اطلاعات سیاسی-اقتصادی"، تهران، شرکت ایرانچاپ.
- منظمی تبار، جواد (۱۳۸۴)، "مبارزه با جرایم اجتماعی"، تهران، انتشارات جهان جام جم.